

Lumea este amăgitoare, lăcaș vremelnic al imperfecțiunii (Dimitrie Cantemir)

TEZAU

Foaie a Bibliotecii Academiei Române

Stema Moldovei

ANUL IV, NR.1

IANUARIE 2023

APARE LUNAR

DIMITRIE CANTEMIR 350 DE ANI DE LA NAȘTERE

EXPOZIȚIE ANIVERSARĂ

pag. 2-3

SIBIUL - TIPOGRAFII ȘI TIPOGRAFI

pag. 12

ISTORIA IEROGLIFICĂ

AVENTURA EDITORIALĂ A UNEI CAPODOPERE

pag. 4-5

1 DECEMBRIE, ZIUA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI

Unirea Principatelor Române a avut loc la jumătatea secolului al XIX-lea prin unirea statelor Moldova și Țara Românească sub numele Principatele Unite ale Moldovei și Țării Românești. Procesul unirii, bazat pe puternica apropiere culturală și economică între cele două țări, a cunoscut o etapă decisivă, care s-a dovedit a fi ireversibilă, prin alegerea colonelului moldovean Alexandru Ioan Cuza ca domnitor al ambelor principate, la 5 ianuarie 1859 în Moldova și la 24 ianuarie 1859 în Țara Românească. Votul popular favorabil unirii în ambele

țări, rezultat în urma unor Adunări ad-hoc în 1857 a dus la Convenția de la Paris din 1858, o înțelegere între Marile Puteri, prin care se accepta o uniune mai mult formală între cele două țări, cu guverne diferite și cu unele instituții comune. La începutul anului 1859 liderul unionist moldovean Alexandru Ioan Cuza a fost ales ca domnitor al Moldovei și Țării Românești, act care a adus cele două state într-o uniune personală. În 1862, cu ajutorul unioniștilor din cele două țări, Cuza a unificat Parlamentul și Guvernul, realizând unirea politică.

UDRIȘTE NĂSTUREL PROMOTOR AL UMANISMULULUI PRIN LIMBA SLAVONĂ

pag. 8-9

UN MODEL DE PARLAMENT

CAMERA DEPUTAȚILOR DIN 1859

pag. 6-7

24 IANUARIE
1859

UNIREA
PRINCIPATELOR
ROMÂNE

GH.D.SCRABA MULTIVALENȚA UNUI SOCIOLOG ÎN PEDAGOGIE, ISTORIE ȘI FILOSOFIE

pag. 10-11

DIMITRIE CANTEMIR - 530 DE ANI DE LA NAȘTERE

Conducerea Academiei este încântată de faptul că Anul cultural Cantemir debutează la Academia Română prin strădania unor parteneri obișnuiți de acum pentru noi, Biblioteca Academiei, reprezentată în cazul de față de doamna Gabriela Dumitrescu și Muzeul Național al Literaturii Române, reprezentat de asemenea, de un prieten, dl Ioan Cristescu. E un parteneriat, care nu face decât bine culturii românești.

Despre Cantemir se știu atâtea lucruri și încă altele care rămân să fie descoperite.

Îmi amintesc acum câțiva ani la Academia Națională din Bruxelles, Academia Belgiană, s-a organizat un colochiu care, despre

calitatea sa de prinț rus, să fie foarte limpede acest lucru. În momentul în care regalitatea prusiană a vrut să-i facă lui Petru cel Mare o acoladă și Leibniz a dus-o la îndeplinire, au ales pe omul cel mai cultivat din Imperiul Rus și pe el, fostul *gospodar*, fostul voievod al Moldovei l-au propus în acest sens. Pentru că D. Cantemir a unit cultura tradițională a acestui spațiu, cu cultura otomană, cu cea rusească. Este din acest punct de vedere un pion al europenității, în zorii în care se deschidea o nouă Europă, Europa premodernă și poate și de aceea, cei care i-au gândit numele pe pe frontonul Bibliotecii Sainte Geneviève din

europenitatea lui Cantemir a vorbit. De multe ori noi suntem bănuți de *praevisium*, noi românii care facem și dregem, în cazul acesta, noi am dat un mare european, nu trebuie uitat niciodată că *Descriptio Moldaviae* a fost o comandă, care făcea parte din mai multe comenzi ale Academiei din Berlin, care cerea diverse *descriptions* ale unor teritorii levantine.

Interesul acesta mai ales al Pusiei pentru lumea Levantului era foarte puternic și de aici venea și cererea către Cantemir.

Nu trebuie să ne sfiim, conjuncturile politice, nu trebuie să ne influențeze prea mult în unele situații și este o asemenea situație, când vom spune că Dimitrie Cantemir a devenit membru al Academiei din Berlin în

Paris, l-au pus acolo.

Faptul că instituțiile noastre politice s-au gândit să creeze un an Cantemir este un fapt de salutat și Academia Română, ea cea dintâi trebuie să dea tonul în acest sens. O facem prin această expoziție și eu, doamnă Dumitrescu și domnule Cristescu, vă mulțumesc mult pentru acest gest.

Nu omit și prezența prietenei noastre doamna Cristina Popescu, care, ca de obicei, găsește pretextul cultural pentru filatelia românească și e un pretext care face să dureze un anumit chip și așa se întâmplă cu chipul lui Cantemir.

Acad. Răzvan Theodorescu

EXPOZIȚIE ANIVERSARĂ

Joi, 12 ianuarie 2023, Klaus Iohannis, Președintele României, a semnat Decretul pentru promulgarea Legii privind instituirea anului 2023 ca Anul cultural Dimitrie Cantemir și Ciprian Porumbescu (PL – X 721/16.11.2022). Cu prilejul acestui an cultural, Biblioteca Academiei Române organizează prezenta expoziție. Dimitrie Cantemir și-a făcut o parte din studii la Academia Patriarhiei Ecuменice din Constantinopol, filială spirituală a universității din

Padova. Aici a studiat geografia, anatomia și limbile orientale: turca, persana și araba (D. Cantemir cunoștea 11 limbi), dar s-a inițiat și în domeniul cultelor, literaturii, muzicii și religiei islamice. Astfel, în împrejurări extrem de complicate, Dimitrie Cantemir a devenit, la 14 noiembrie 1710, domn al Țării Moldovei. Trecându-și pe un plan secundar preocupările cărturărești, noul domn moldovean a început să se ocupe cât se poate de temeinic de

treburile țării. În scurtă vreme caută să-și apropie boierimea căreia încearcă să-i împărtășească planurile sale de izbăvire a Țării Moldovei de stăpânirea otomană. Dimitrie Cantemir preconiza să implementeze prevederile proiectului său politic, al cărui obiectiv strategic a fost modernizarea. În primul rând, țara să fie guvernată în spiritul legilor rațiunii și naturii lucrurilor de un domnitor luminat, care ar da dovadă de responsabilitate înaltă față de soarta țării, ar ține cont de aspirațiile supușilor, ar promova în

funcții înalte de conducere oameni onești și devotați patriei, ar cârmui cu dreptate (mărturie stau documentele istorice expuse), deoarece „când stăpânii miluiesc și ceartă cu dreptate, supușii ascultă și slujesc din dragoste”. Prin urmare, Dimitrie Cantemir se pronunță pentru schimbarea sistemului de guvernământ prin reinstaurarea monarhiei ereditare contra celei electivă, considerând că stabilitatea și dezvoltarea pot fi asigurate în condițiile unei dinastii luminate.

Prof. ing. Nicolae Noica

ISTORIA IEROGLIFICĂ - AVENTURA EDITORIALĂ

La sfârșitul verii anului 1877, în timp ce războiul făcea ravagii în Balcani, Societatea Academică Română i-a încredințat unui tânăr cercetător o misiune de importanță națională majoră: localizarea și copierea manuscriselor principelui moldovean Dimitrie Cantemir aflate în depozite rusești. Societatea inaugurase o ediție cuprinzătoare a scrierilor lui Cantemir. În 1869 – la zece ani de la unirea Moldovei și Valahiei –, ea inițiasc demersuri pentru obținerea din Rusia a versiunii latine a

Descrierii Moldovei a principelui. La scurt timp, două manuscrise sosiseră de la Sankt Petersburg: ele au fost copiate și returnate. Ediția realizată de Alexandru Papiu-Ilarian și publicată în 1872 devenise prima tranșă a unei serii. Cinci ani mai târziu, legația rusă a furnizat date despre existența unor alte materiale relevante la Moscova și Sankt Petersburg. La rândul său, contele Aleksei S. Uvarov a trimis informații despre o *Istorie ieroglifică*. Sesizând oportunitatea, Rusia și România luptau împreună împotriva Imperiului Otoman –, Societatea Academică Română a decis să acționeze rapid și să asigure reproducere fiabile.

Rezultatele au depășit toate așteptările: în următoarele luni de iarnă, trimisul, Grigore G. Tocilescu, a scos la iveală o cantitate remarcabilă de manuscrise, documente și cărți legate de subiect. Una dintre descoperirile cele mai impresionante a fost cea a unei Istorie ieroglifice. Supraviețuind într-o singură copie manuscrisă, realizată de autor, niciodată publicată și abia menționată, compoziția era una dintre cele doar trei lucrări în limba română ale lui Cantemir, care scrisese mai ales în latină. Inițial, nedumerit de faptul că personajele erau animale și păsări, precum și de abundența maximelor, Tocilescu a crezut că este vorba de o colecție de scurte povești moralizatoare. Curând însă, și-a dat seama că textul relatează dușmănia înverșunată dintre scriitor și principele valah Constantin Brâncoveanu. În noiembrie 1877, el îi scria entuziasmat lui Alexandru Odobescu: „*Istoria ieroglifică* nu e alt decît istoria neînțelegerilor dintre Brâncoveanu și prințul Dimitrie Cantemir, în care toate persoanele sunt figurate prin dobitoace sau paseri... Manuscrisul este de un interes nespun, nu numai istoric, căci ne oglindește minunat intrigele și societatea-n genere, dar literariu mai cu seamă. Nicăiri nu se vede

limba mai curată, mai spornică, mai vârtoasă și în același timp plină de eleganță și d-o suflare modernă, ca în *Istoria ieroglifică*. Ar crede cineva că nu citește limba română de la 1700, ci o scriere eșită din peanna (iartă-mi mărturisirea) D[umi]tale” [Grigore Tocilescu, *Alte documente despre Cantemir* (ed. Ecaterina Țarălungă), Manuscriptum 19, no. 2 (71) (1988), p. 163]. Convinsă, Societatea Academică Română a decis să publice *Istoria*

radicală a panteonului istoriografic național, l-a adus pe Cantemir în prim-plan de două ori. Inițial, prințul a fost promovat ca reprezentativ pentru prietenia ruso-română, fapt posibil de alianța sa cu Petru cel Mare împotriva otomanilor, eșuată, dar „vizionară”, de relocarea sa impusă în Rusia „binevoitoare” și de cooperarea sa „progresistă” cu țarul reformator. La scurt timp însă, apariția comunismului național și, mai ales, comunismul dinastic al lui

și a morții (august 1723) lui Cantemir, mitul a pălit. A existat totuși o excepție majoră: *Istoria ieroglifică*. Pe de o parte, o nouă ediție critică, a Stelei Toma, cu introducere și note de Nicolae Stoicescu, a inaugurat a doua serie a operelor lui Cantemir publicate sub egida Academiei Române, de data aceasta sub îngrijirea impecabilă a lui Virgil Cândea. Pe de altă parte, eseistii, istoricii literari și comparatiștii au reacționat energic împotriva ideii că

„bizara” compoziție ar fi fost un experiment autobiografic eșuat stilistic și corect din punct de vedere istoric. Ei au pledat pentru includerea operei printre capodoperele literaturii române – prima în ordine cronologică – și, în sincronie cu Occidentul, ale literaturii baroce. (Ideea „protocronistă” potrivit căreia Cantemir ar fi fost un *avant-la-lettre* romanticist s-a dovedit mai puțin populară.) Tipul de baroc și genul au fost contestate. Cu toate acestea, o multime de studii au abordat sursele Istoriei ieroglifice, limbajul și stilul său, temele și motivele sale, relația sa cu alte lucrări timpurii ale principelui, afinitățile cu satirele lui Jonathan Swift (*Povestea unui poloboc* și *Călătoriile lui Gulliver*), relevanța sa.

Caracterul beletristic, intenționat sau involuntar, și calitățile estetice rafinate ale primului „romant cult” românesc, în formularea lui Nicolae Manolescu, au fost astfel justificate. Cu toate acestea, contextul istoric al textului și al exegezelor sale a fost pierdut pe drum. Dacă subiectul este doar un pretext – în cuvintele Manuelei Tănăsescu, „grăuntele de nisip care a provocat nașterea perlei”, adică nașterea literaturii –, atunci urmărirea „faptelor realității” este secundară sau pur și simplu irelevantă. Istoria ieroglifică

este o operă de artă, iar acest lucru ar explica totul.

Explicația, însă, nu este convingătoare. Atunci când sunt aplicate textului lui Cantemir, un text de început de secol XVIII, concepte precum „ficțiune”, „literatură”, „literatură română”, „scriitor” și „modern” sunt problematice. Ele trebuie chestionate metodologic și contextualizate. „Literatura de dragul literaturii” e autosuficientă și păguboasă. Istoria ieroglifică a marcat o ruptură colosală cu practica literară contemporană în limba română, care era în proporție covârșitoare liturgică, devoțională și teologică. Dar pentru ca

ieroglifică. În conformitate cu misiunea sa de edificare a națiunii, a optat pentru o ediție cu litere latine și cu alfabetul chirilic folosit de Cantemir: „Manuscriptulu... se va tipări cu littere latine, cu ortografi'a adoptata de Societatea Academică, mentinendu pe câtu se va pute, sunetele textului Cantemirianu”. Cu toate acestea, publicul nu a fost impresionat de volumul publicat în 1883. Transcrierea – o recunoștea de altfel editorul însuși, Odobescu – era „grotescă”. În plus, volumul nu avea o introducere adecvată și nu existau note sau glosar. Mai important, textul rezista tuturor încercărilor de clasificare. Instaurarea regimului comunist în România, care a dus la o reformare

Ceașescu au dus la o schimbare dramatică de ton și orientare, mai puțin rusofile și mai mult românocentrate. La început, Cantemir a fost lăudat pentru ideile sale pretins „materialiste”, cum ar fi descrierea „luptei de clasă” dintre cei puternici și „popor”, exprimate în *Istoria ieroglifică* – în sfârșit editată critic, de P.P. Panaitescu și Ion Verdeș (1965). Ulterior, principele a fost elogiat ca patriot, luptător neobosit pentru libertate, savant de renume european, geniu de valoare universală și precursor al umanismului social și revoluționar (comunist) românesc. După colosala celebrare națională oficială din 1973 a nașterii (plasată ipotetic și greșit în octombrie 1673)

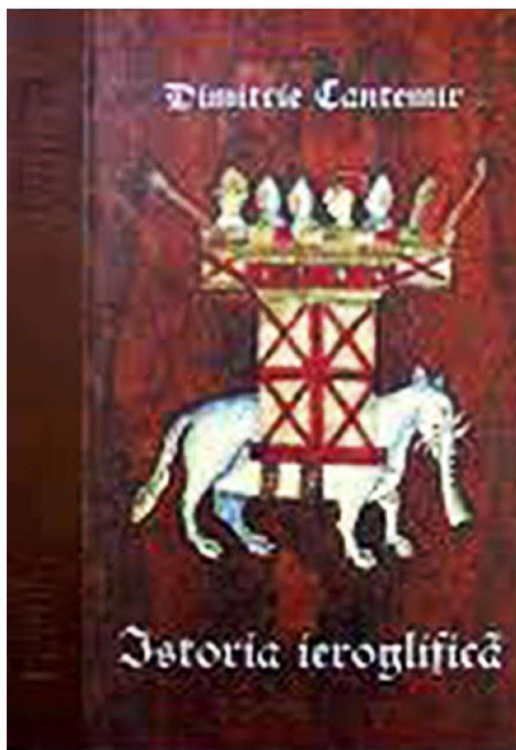
A UNEI CAPODOPERE

„discontinuitatea” să fie evaluată corect, e imperativ necesar să ținem cont de anacronisme și să luăm distanță față de construcțiile confuze și cu pronunțată încărcătură ideologică precum „orientalismul” și „balcanismul (literar)”, în versiunile lor românești, firește. Istoria ieroglifică merită redată contextului cultural imediat. Pași notabili au fost făcuți în această direcție, în special de Gabriel Mihăilescu și Bogdan Crețu, autorii unor frumoase cărți dedicate universului baroc al *Istoriei ieroglifice*, respectiv bestiarului cantemirian. Nu-mi rămâne decât să sper că viitorul ne rezervă surprize la fel de frumoase. Cantemir își datorează bună parte a faimei calității de expert în istoria

Imperiului otoman. Scrisă în limba română, *Istoria ieroglifică* nu a fost tipărită decât la sfârșitul secolului al XIX-lea și nu a circulat în manuscris; ea este încă în mare parte inaccesibilă cercetătorilor străini. Cu toate acestea, istoria „fictivă” nu e cu nimic mai prejos decât cea „reală”, mai ales că granițele dintre cele două țărâmurii sunt fluide. Plină de umor și ironie, *Istoria ieroglifică* este opera unui intermediar cultural, un otoman nemusulman de origine moldovenească cu o educație înaltă – un otoman creștin ortodox. Studiat din această perspectivă, romanul s-ar dovedi poate mai puțin inclasabil decât se crede îndeobște. În cel mai rău caz, s-ar arăta cu argumente mult mai convingătoare decât îngrămădeala confuză și

stupidă de epitete lipsite de conținut, că *Istoria ieroglifică* adevărată „pentru lucrurile carile între două mari și vestite, a leului și a vulturului, monarhii s-au tâmplat și prin vrémea a 1700 ani de vrédnice a să créde scriitoriu, foarte pre amánuntul însămnată, carile prin tot cursul vremii aceiia între vii au fost, de vârstă la 3100 ani fiind, când sfârșitul începutei sale istorii a videa s-au învrednicit” este o capodoperă la răspântie de lumi.

Dr Ovidiu Olar

UN MODEL DE PARLAMENT - CAMERA

Societatea românească se află astăzi într-un moment de cumpănă. Constatăm cu regret și îngrijorare că instituțiile de bază ale țării, Parlamentul și Guvernul nu reușesc, după un sfert de veac de democrație, să găsească căile și mijloacele prin care să răspundă aspirației oamenilor pentru o viață decentă, să-i unească în această bătălie națională. În schimb, prin măsurile luate, reușesc să-i dezbine.

Și cred că această stare se datorează oamenilor care alcătuiesc aceste instituții, oameni adesea lipsiți de educație și patriotism. Iată de ce am convingerea că în

ianuarie 1859. Despre ce este vorba? Convenția de la Paris din 7/19 august 1858 hotărâse noua organizare a Principatelor. Ea acorda celor două țări, constituite sub numele de Principatele Unite Moldova și Valahia, guvern propriu și Adunare proprie, deci numai o unire parțială. Iar cu privire la domnitor se dispunea ca el să fie ales pe viață de Adunarea fiecărui principat, fiind eligibil un fiu de un tată născut Moldovean sau Muntean.

La 5 ianuarie 1859 Alexandru Ioan Cuza a fost ales în Moldova, iar la 24 ianuarie trebuia să se facă alegerea în Țara Românească. Până

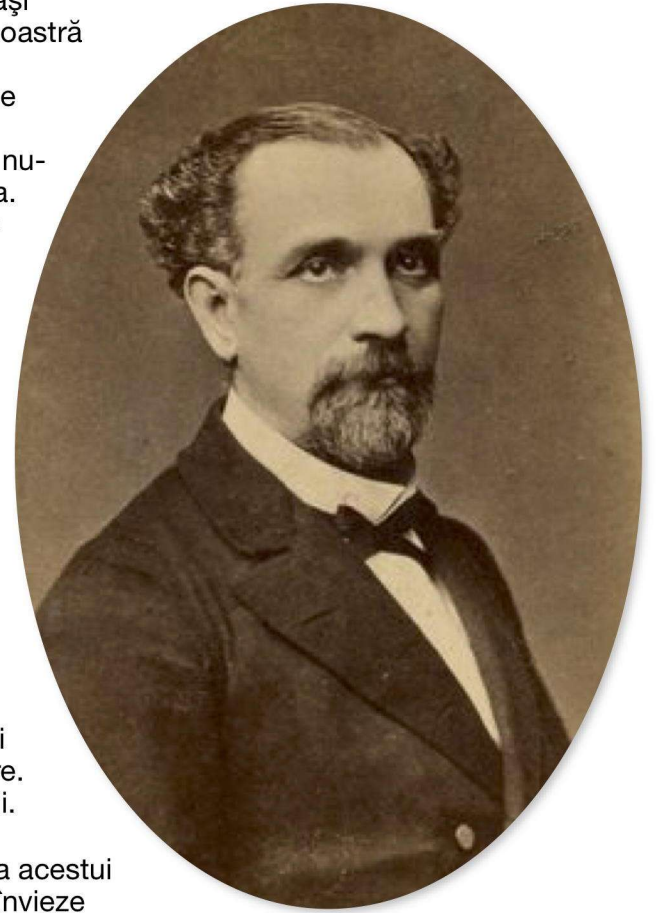
iubire, nu simțim toți aceleași sentimente pentru mama noastră comună? Care este cauza diviziunii noastre? Care este mărul discordiei între noi? Acest măr al discordiei, să nu-l ascundem, el este domnia. Cine va fi Domnul? Fiecare își are convicțiile sale, fiecare își are simpatiile sale personale, fiecare dintre noi crede că țara va fi fericită, având de domn pe cutare și pe cutare...

Ca să ne unim toți asupra aceluiși candidat, este posibil? Cred că nu fiindcă, am zis, fiecare își are credința sa. Dar a ne uni asupra unui principiu, ne putem uni, mai cu seamă că în acest principiu este cel mai mare al naționalității noastre. Acest principiu este al unirii. Să ne unim cu toții asupra principiului de unire, asupra acestui mare principiu ce are să reînvieze naționalitatea noastră. Să ne dăm mâna ca frații și să cugetăm că suntem muritori, că avem să trăim câțiva ani și că copiii și strănepoții noștri au să moștenească un viitor glorios, creat de noi. A ne uni asupra principiului unirii este a ne uni și asupra persoanei ce reprezintă acest principiu.

Această persoană este Alexandru Ioan Cuza, domnul Moldovei. Să ne unim ca frații asupra acestui nume și posteritatea ne va binecuvânta, țara ne va întinde mâinile și conștiința noastră va fi împăcată, că ne-am împlinit cu religiozitate o datorie sfântă." Cine au fost acești adevărați patrioți români, care au înțeles că unirea e mai presus decât orice interese personale sau de grup. Îi avem într-un tablou al Deputaților Camerei Legislative, fotografiat după natură și tipărit în stabilimentul artistic de C. Szathmari și donat de Barbu Bellu, Bibliotecii Academiei Române – Cabinetul de Stampe sub cota Portrete DLXXVII.

Să-i amintim pe câțiva din acești deputați: Vasile Boerescu, Ion C. Brătianu, Barbu Catargi, Ioan Cantacuzino, Nicolae Golescu, Constantin Crețulescu, Scarlat Crețulescu, Grigore Filipescu, Ioan Florescu, Prințul Dimitrie Ghica, Ștefan Greceanu, Nicolae Lahovary, Ioan Oteteleșteanu, Barbu Bellu, Costache Rosetti, Ion Socolescu, Barbu Slătineanu ș.a. Români și patrioți adevărați care au știut să reprezinte poporul în Parlament cu demnitate și responsabilitate.

Câteva informații despre acești deputați: **Vasile Boerescu** (1830-1883), studiile liceale la Sfântul Sava și cele de drept la Paris. Profesor la Universitatea București, unde înființează Facultatea de Drept în 1859. Ca deputat rostește în 1859 memorabilul discurs în urma căruia a fost ales domn Al. I. Cuza. Va ocupa funcția de ministru al Justiției

în diferite guverne; în 1860 propunând desființarea pedepsei cu moartea; dar și ministru de Externe. A fondat ziarele „Naționalul” (1857) și „Pressa” (1870).

Este unul din autorii proiectului de revizuire a Constituției în 1883.

Barbu Bellu (1825-1900), educația și instrucția le-a primit la Atena. Președinte de tribunal, procuror general pe lângă Curtea de Apel și membru în Înalta Curte de Casație. Deputat și senator în Parlamentul țării. A fost Ministru al Justiției și ulterior Ministru Cultelor.

Brătianu Ion C. (1821-1891), pleacă la Paris în 1841, unde stă până în anul 1848 făcând studii militare. Acolo se împrietenește cu C. A. Rosetti. Reîntors în țară devine unul din fruntașii revoluției de la 11 iunie 1848 care provoacă abdicarea lui Vodă Bibescu. Exilat se duce din nou la Paris, unde va sta până în 1857. Pe de o parte lucrează spre a câștiga simpatiile cercurilor politice pentru România, pe de alta ia legătura cu membrii principali ai revoluției europene. După întoarcerea în țară e ales membru al Divanului ad-hoc în 1857 și apoi deputat în Camera de la 1859. Ion C. Brătianu va contribui la unirea principatelor prin alegerea lui Al. Ioan Cuza ca domn. După detronarea lui Cuza, se întâlnește cu principele Carol de Hohenzollern la Düsseldorf, pe care îl va aduce în țară la 8 mai 1866.

La 24 iulie 1876 Ion C. Brătianu devine președintele Consiliului de Miniștri, conducând astfel politica României timp de 12 ani.

Este alături de domnitorul Carol I în războiul de obținere a Independenței țării în 1877-1878. Va proclama România ca regat la 14 martie 1881. Reușește să facă din Partidul Liberal, un partid disciplinat de guvernământ al monarhiei constituționale. Se retrage de la guvern în anul 1888, sfârșindu-și activitatea politică ca senator în 1891.

aceste momente avem datoria să ne alăturăm ziarului „Cotidianul” care prin rubrica *Memoria fotografiei* încearcă să ne aducă dovezi că boala de care încă suferim nu este nici pe departe ereditară. Dovezi că avem un filon sănătos. În plus, de-a lungul timpului românii și-au afirmat și capacitatea de a valorifica acest filon sănătos în folosul țării. Sunt multe astfel de momente în istoria noastră care pot fi pentru noi cei de astăzi modele de urmat.

Unul dintre ele este gestul făcut de membrii Adunării Deputaților din Țara Românească, în ședința din 24

în ajun, Adunarea Electivă era împărțită în mai multe tabere, având fiecare un candidat.

În dimineața zilei de 24 ianuarie 1859 Vasile Boerescu a ținut un discurs înflăcărat, care a avut ca urmare primirea cu entuziasm a candidaturii lui Cuza.

Pentru furtusețea și patriotismul discursului ținut de deputatul Vasile Boerescu îl prezentăm integral: „Pentru ce suntem împărțiți în două câmpuri? Pentru ce ne numim noi și voi? Ori nu avem toți aceeași patrie? Ori nu suntem toți fiii aceleași mume? Pentru ce să zicem noi și voi? De ce să nu zicem noi, românii? Nu avem toți aceeași

DEPUTAȚILOR DIN 1859

Catargi Barbu (1807-1862), om de stat, reprezentantul principal al conservatorilor la începutul domniei lui Al. Ioan Cuza. În anul 1857 s-a numărat printre membrii Divanului ad-hoc, ulterior în 1859 deputat. Ajunge Ministru de Finanțe și între 22 ianuarie – 7 iunie 1862 Prim-ministru. Orator parlamentar remarcabil, dușman neîmpăcat al demagogiei Barbu Catargiu este asasinat în 1862, la ieșirea de la Adunarea Deputaților.

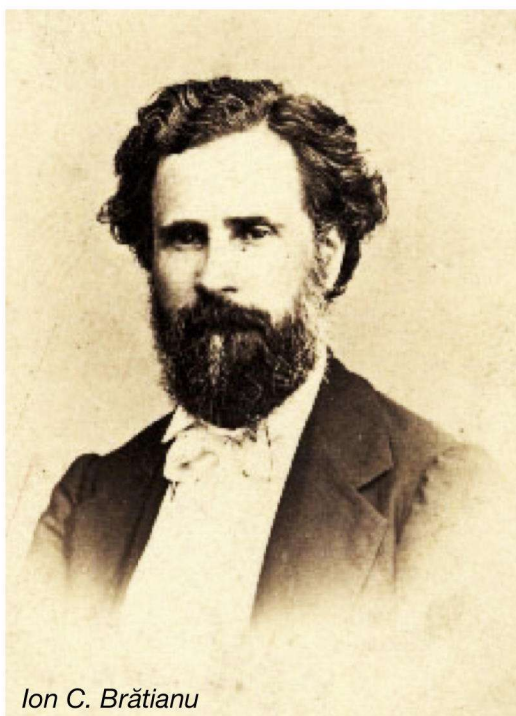
Prințul Ghica Dimitrie (1816-1897) face studii militare la Viena și Berlin. A fost prefect de poliție, primar al capitalei. În Divanul ad-hoc de la 1857 se asociază la cerințele naționale pentru unire. A condus diverse ministere, externele, lucrările publice – între 1866 – 1870, fiind chiar Prim-ministru, între 1869 și 1870. Președinte al Camerei Deputaților între 1871-1875 și apoi al Senatului între 1877-1888 și 1895 – 1897 în guvernele liberale conduse de Brătianu și Sturdza.

Cea mai constantă activitate a sa a fost ca efor al spitalelor civile, de la el datează construirea unui mare spital în București, Palatul Băilor Eforiei și o parte de înfrumusețare a Sinaiei.

C. A. Rosetti (1816-1885) intră de tânăr în armată, de unde demisionează și înființează o librărie și o tipografie, unde sunt tipărite și actele Comitetului Revoluției de la 1848. Între timp pleacă din nou la Paris ca să-și continue studiile reîntorcându-se la revoluție. Va

ocupa funcția de Prefect al poliției și secretar al guvernului provizoriu revoluționar. Scoate ziarul „Pruncul român” și apoi „Românul”. Este considerat unul dintre promotorii presei românești. Este unul din făuritorii Unirii. A fost director al Teatrului Național. El a propus crearea Academiei Române. A fost și ministru în câteva guverne și președinte al Camerei Deputaților.

Prof. ing. Nicolae Noica

Ion C. Brătianu

C. A. Rosetti

Georges de Bellio

Principele Dimitrie Ghica

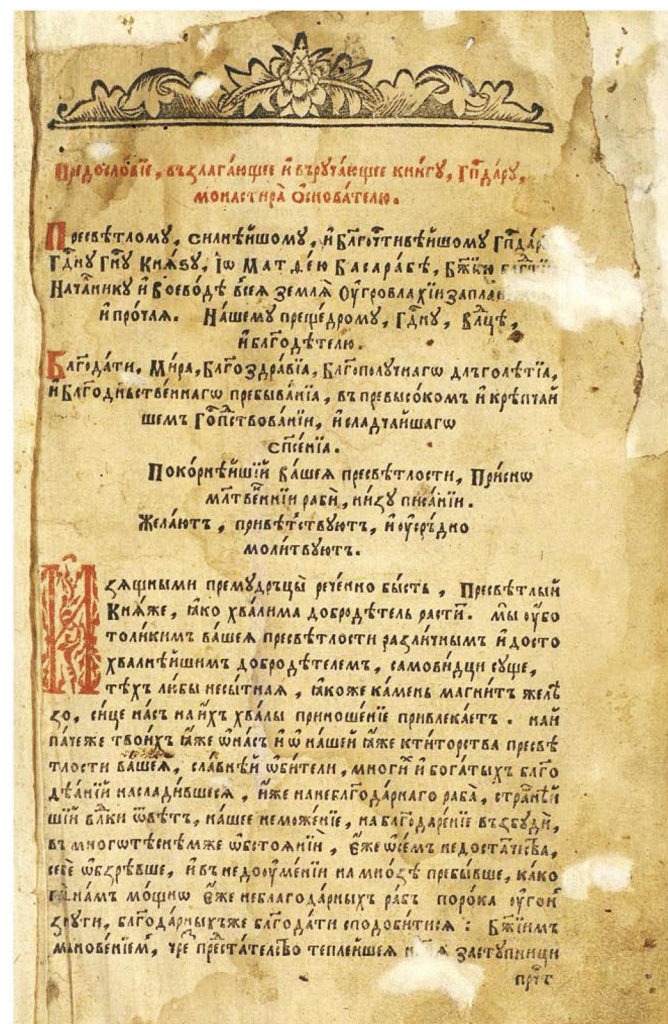
UDRIȘTE NĂSTUREL - PROMOTOR AL UMANISMULUI

Promotor al Umanismului prin limba slavonă, reprezentând această alegere mai degrabă o opțiune personală (Dan Horia Mazilu, *Udriște Năsturel*, Editura Minerva, București, 1974, pp. 160, 166-167; Lavinia Olteanu, *Un model cultural la mijlocul veacului al XVII-lea – epoca lui Matei Basarab*, Editura Neotonic, Pitești, 2006, pp. 159, 165-166) și deținător al unei frumoase biblioteci, care conținea rarități bibliofile și manuscrise ale celor mai vechi creații originale din Țara Românească, precum și multe alte cărți literare și teologice tipărite în Italia, Transilvania, Polonia și Rusia (Ion I. Croitoru, *Ortodoxia și Apusul în tradiția spirituală a românilor. Unitatea Ortodoxiei și apărarea credinței ortodoxe în fața propagandei protestante din secolul al XVII-lea*, vol. I, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, pp. 281-282), Năsturel a urmărit ridicarea nivelului de cultură al românilor și al ortodocșilor slavi, mai ales prin cartea tipărită, adresată „tuturor pravoslavnicilor creștini de pretutindeni ai Sfintei Biserici apostolice și catolice”, adică sobornicești, „de Răsărit, duhovnici și mireni” (Orest Năsturel, al doilea logofăt, *Precuvântare către cetitorii, în Antologhion slavonesc*, Câmpulung, 1643, în Ioan Bianu, Nerva Hodoș, *Bibliografia Românească Veche 1508- 1830*. Tomul I. 1508-1716, Edițiunea Academiei Române, București, 1903, p. 134). De precizat că în timpul domniei lui Matei Basarab au funcționat patru centre tipografice, Câmpulung (1635-1650), Govora (1637-1642), Dealu (1642-1649) și Târgoviște (1649-1652), unde au fost tipărite 21 de cărți, majoritatea destinate cultului Bisericii Ortodoxe, dintre care 9 în limba slavonă, 5 slavoromâne (având explicațiile tipiconale în limba română, iar textul liturgic, cu unele excepții, în limba slavonă) și 7 românești (Croitoru, I, 2012, 251-252). Opera scrisă a lui Udriște Năsturel, legată de rolul pe care el l-a avut în dirijarea programului editorial al cărților de cult și de viață ascetică în limbile slavonă și română, cuprinde texte slavone și românești originale. Astfel, pe lângă hrisoavele și actele de cancelarie slavone sau românești scrise de el (vezi Mazilu, 1974, 60-72, 192-195), Năsturel a compus versuri în limba slavonă la stema celor care patronau tipărirea unei cărți, în cazul concret, la stema domnului Matei Basarab sau la cea a doamnei Elina, fiind considerat

„primul stihuitor cult din literatura română” (G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundația pentru Literatură și Artă, București, 1941, p. 52). Împodobirea cu versuri reprezenta o particularitate a tipăriturilor religioase, care se va generaliza în practica editorială a cărților din Țara Românească și Moldova (Mazilu, 1974, 72, 74), în secolul al XVII-lea, iar prin versurile respective se scoteau în evidență trăsăturile și calitățile morale ale celui ce patrona tipărirea cărții, cum era situația domnului, însoțite de urări de sănătate și domnie lungă,

versificare în limba română, lui atribuindu-i-se și două epigrame, una care însoțea o nouă ediție mărită, în limba română, a *Evangheliei învățătoare*, tipărită la mănăstirea Dealu, în 1644 (BRV, I, 144-147; Ioan Bianu, Dan Simonescu, *Bibliografia Românească Veche 1508-1830*. Tom. IV. Adăogiri și îndreptări, Edițiunea Academiei Române, București, 1944, p. 190. Formulate ca o prescurtare după modelul stihurilor în slavonă apărute în *Molitvenicul slavonesc* și *Pravila de la Govora*, există și părerea că ele au fost scrise de către altcineva din

probleme, cu referințe biblice, patristice și din filosofia antică, fapt ce le-a conferit o mare valoare culturală, teologică și istorică (Mazilu, 1974, 102). Astfel, cunoscător al realizărilor umaniste, Năsturel scrie în limba slavonă despre originea dacică a românilor (Prefața a II-a în *Antologhion slavonesc*, Câmpulung, 1643, vezi BRV, I, 134) și înrudirea limbii române cu cea latină (Prefață către Varlaam în *Imitatio Christi*, Dealu, 1647, vezi în *Literatura română veche*, vol. II, Editura Tineretului, București, 1969, p. 278). Dintre Prefețele cărților tipărite în

Antologhion care va sa zică Civetoslov sau Trifologiu, ... Câmpulung, 1643. B.A.R., Carte românească veche 44

neuitându-se nici invocarea ajutorului și a ocrotirii venite din partea lui Dumnezeu, a Maicii Domnului și a Sfinților. În urma cercetărilor făcute (Mazilu, 1974, 73-79, 82-86, 283), lui Năsturel îi sunt atribuite stihurile din *Molitvenicul slavonesc* (Câmpulung, 1635), reluate în *Pravila de la Govora* (1640/1641), apoi cele din *Antologhionul slavonesc* (Câmpulung, 1643), *Imitatio Christi* (Dealu, 1647) și *Triod-Penticostarul slavonesc* (Târgoviște, 1649). Cele din ultima carte menționată erau adresate doamnei Elina și se face apel în ele la înțelepciunea filosofilor antichi (Pitagora, Platon etc., vezi Virgil Cândea, *L'humanisme d'Udriște Năsturel et l'agonie des lettres slavonnes en Valachie*, în „Revue des Etudes Sud-Est Européennes”, 6/2 (1968), pp. 257-258). Acestor versuri tipărite li se adaugă și altele rămase în manuscris, tot în limba slavonă, deși însoțeau traducerea românească a romanului religios *Varlaam și Ioasa* (Mazilu, 1974, 86-91). Însă, nu au lipsit din partea lui Năsturel nici preocupările de

anturajul lui Udriște Năsturel, vezi Mazilu, 1974, 282-286), iar o alta înscrisă pe piatra de mormânt a fiului său Mateiaș postelnicul, în 1652 (Mormântul se află în biserica domnească din Târgoviște. Mateiaș, rămas orfan de mamă la vârsta de două săptămâni, fusese înfiat de sora lui Udriște, doamna Elina, și a murit pe brațele domnului Matei Basarab la vârsta de 17 ani, în 1652, la Târgoviște, vezi Constantin Manolescu, *Câteva date privind viața și activitatea lui Udriște Năsturel*, în „Chronica Valachica”. Studii și materiale de istorie și istorie a culturii V (1973), p. 205). În legătură cu aceste realizări ale lui Udriște Năsturel, Dan Horia Mazilu a formulat conceptul de monumentalizare, pe care el l-a aplicat mai multor autori, exprimând vocația fundamentală a literaturii vechi de a căuta și promova veritabili eroi luați ca modele (Olteanu, 2006, 115). O altă latură a operei lui Udriște Năsturel se referă la Prefețele sau Predosloviile scrise pentru cărțile tipărite în vremea lui. Ele reprezintă mici compendii scrise în jurul unei

prima jumătate a secolului al XVII-lea, îi sunt atribuite lui Udriște Năsturel cele din *Molitvenicul slavonesc* (Câmpulung, 1635), *Evanghelia învățătoare* (Govora, 1642), *Antologhionul slavonesc* (Câmpulung, 1643), *Imitatio Christi* (Dealu, 1647) și *Triod-Penticostarul* (Târgoviște, 1649; vezi BRV, I, 120-175; BRV, IV, 181-201; Virgil Cândea, *Rațiunea dominantă: contribuții la istoria umanismului românesc*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, pp. 48, 54-55; Mazilu, 1974, 80 - nota 4, 91-111; Stelian Metzulescu, *Două contribuții la istoria religioasă din Țara Românească*, în „Glasul Bisericii”, 19/3-4 (1960), pp. 312-314). Acestea erau scrise și tipărite în limba slavonă, excepție făcând Predoslovia de la *Evanghelia învățătoare*, care era în limba română (BRV, I, 120-123; BRV, IV, 189). De semnalat că a fost supusă cercetărilor și atribuirea Predosloviilor din cartea *Învățători preste toate zilele*, tipărită la Câmpulung, în 1642 (BRV, I, 125-127; BRV, IV, 189). Paternitatea a fost pusă în discuție

PRIN LIMBA SLAVONĂ

de către Virgil Cândea, care o atribuie lui Udriște Năsturel, ceea ce ar însemna că ar fi cea de a doua Predoslovie scrisă în limba română de către învățatul logofăt (Cândea, 1968, 245, 262), dar și de către Dan Horia Mazilu, care o atribuie ieromonahului Melchisedec, pe baza mărturiilor din Predoslovie, precum și a caracteristicilor de stil (Mazilu, 1974, 200-204). În plus, s-a pus în discuție și paternitatea traducerii, atribuită, prin Predoslovie, ieromonahului Melchisedec din Peloponez, care era egumenul mănăstirii Adormirea Maicii Domnului din Câmpulung, unde se afla adăpostită tiparnița, dar și editorul cărții, sau lui Daniil Andrean Pannoneanul

(Panoneanul), pe baza unor cercetări (N. A. Ursu, *Contribuții la istoria culturii românești în secolul al XVII-lea. Studii filologice*, Editura Cronica, Iași, 2003, pp. 86-89). În Predoslovie de la *Evanghelia învățătoare*, Udriște Năsturel semnală că respectiva carte era închinată nu doar românilor din Țara Românească, dar și „tuturora care sânt împrejurul nostru creștini”, spre ferirea lor „de împreunarea cu ereticii” (BRV, I, 120-121). Așadar, el îi viza mai ales pe românii din Transilvania și din zonele limitrofe ale acestui Principat (Banat, Maramureș etc.), supuși unei puternice propagande calvine, încă din secolul al XVI-lea (Ion I.

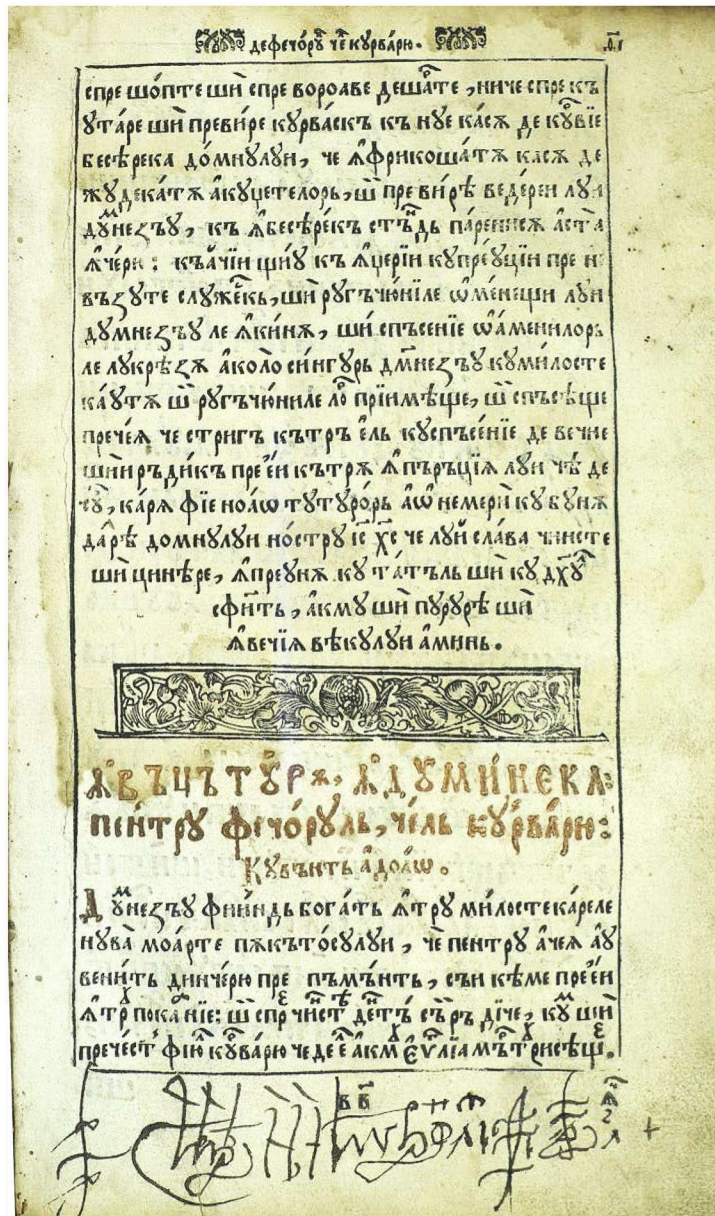
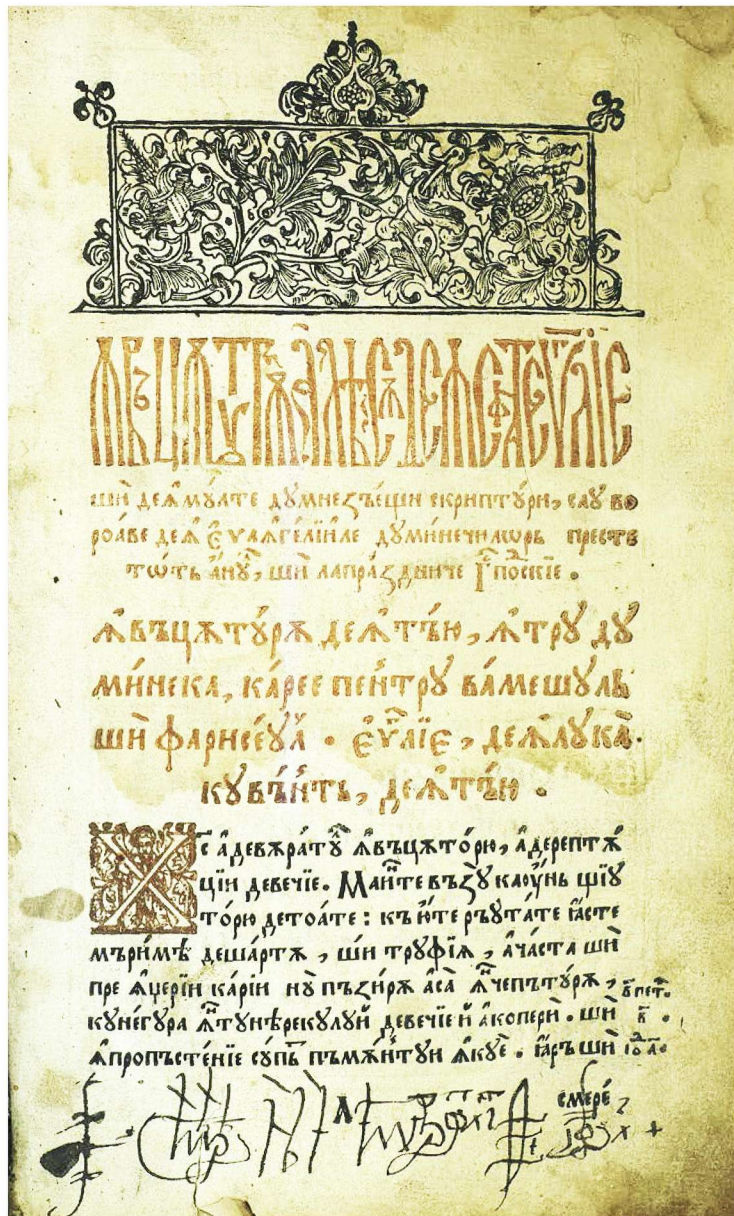
Croitoru, *Ortodoxia și Apusul în tradiția spirituală a românilor. Unitatea Ortodoxiei și apărarea credinței ortodoxe în fața propagandei protestante din secolul al XVII-lea*, vol. II, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, p. 706). De semnalat că în epocă termenii „creștin” și „ortodox” erau echivalenți între ei, dar și noțiunile de „neam” și de „credință” se identificau în mentalitatea vremii, de unde congruența termenilor „creștin”, „ortodox” și „român”. De pildă, față de comunitățile de credință romano-catolică sau protestantă din Transilvania a fi „ortodox” era, în epocă, egal cu a fi „român” sau „grec” [Cornelia

vindecări sufletelor creștinești, celor ce sânt rănite cu păcate” (BRV, I, 109), cu alte cuvinte, sufletelor ortodocșilor români cărora le era și destinată respectiva Pravilă editată în limba română (Croitoru, II, 2012, 706, nota 13).

De o importanță aparte este Predoslovie inclusă în cartea *Triod-Penticostar*. Astfel, sub îndemnul și semnătura surorii sale Elina, Udriște Năsturel scrie în limba slavonă, de fapt, un *Tratat despre dărnicie*, rânduit ca Predoslovie a respectivei cărți, fiind „cel dintâi text din literatura medievală românească alcătuit cu atât de concentrate mijloace umaniste” (Cândea, 1979, 54). În consecință, deși cartea de cult, tipărită în limba slavonă (mănăstirea Dealu, lângă Târgoviște, în 1649, la rugămintea ieromonahului sârb Damaschin, egumenul mănăstirii sârbești Hilandar, cu cheltuiala doamnei Elina, vezi BRV, I, 171-175), era destinată atât călugărilor din Țara Românească și nu numai, cât și celor de la mănăstirea sârbească Hilandar din Muntele Athos, *Tratatul* nu era întemeiat cu exclusivitate pe texte patristice și biblice, cum s-ar fi așteptat cineva, ci pe autoritatea autorilor antici (Cândea, 1979, 50-60, 70-77), „demers mai puțin obișnuit pentru introducerea într-o carte creștină de cult, dar menit să întărească mesajul teologic” (Croitoru, I, 2012, 143). Acest lucru

evidențiază crezul lui Năsturel, conform căruia legătura cu literele umaniste este posibilă nu doar prin intermediul limbii latine, el fiind chiar un bun cunoscător al ei (el tradusese în 1647, *De imitatio Christi* din limba latină în cea slavonă), ci și al limbii slavone, prin care Aristotel și alți autori greci fuseseră cunoscuți clerului și cărturarilor români, în secolele XIV-XVI, dar care limbă era pe cale de a fi scoasă din uz în Țările Române (Cândea, 1979, 17; Croitoru, I, 2012, 129). Privită într-un cadru mai larg, tipărirea *Triod-Penticostarului* făcea parte din programul Domniei și al Bisericii din Țara Românească de a ajuta, prin tipar, Ortodoxia din Balcani și Orient, motiv pentru care Udriște arată în respectivul *Tratat* semnificația dărnicii „spre folosul cel de obște... doftororsirea patriei...” și „învierea spiritului...” prin „faceri de bine” (BRV, I, 173; Croitoru, I, 2012, 137). Între operele originale ale lui Năsturel se numără, pentru valoarea lor istorică, lingvistică și culturală, dar și din perspectiva viziunii sale asupra unei vieți trăite pe fundamentele învățaturii creștine ortodoxe, pisaniile sau inscripțiile, atâtea câte poartă certitudinea că el este autorul lor, de pe pietre funerare și obiecte de cult, precum și din bisericile ctitorite fie de către el sau de către cei din neamul lui, fie de către cumnatul său, domnul Matei Basarab (pentru detalii vezi Mazilu, 1974, 111-118).

Dr. habil. Ion Marian Croitoru

Învățături preste toate zilele alese pre scurt den multe Dumnezăiești cărți de folosință tuturor creștinilor prepuse de pre limbă rumâneas- că carele sânt 7 tocmeale sufletești... Câmpulung 1642. B.A.R., Carte românească veche 43

Evanghelia învățătoare, sau Cazanie preste Duminecile anului și la Praznice g<o>sp<o>dski și la alți sfinți mari...; Predoslovie,; Govora, 1642. B.A.R., Carte românească veche 42

Papacostea-Danielopolu, Lidia Demény, *Carte și tipar în societatea românească și sud-est europeană (secolele XVII- XIX)*, Editura Eminescu, București, 1985, p. 125; Doru Bădără, *Tiparul românesc la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea*, Muzeul Brăilei & Editura Istros, Brăila, 1998, pp. 20, 30-31]. O altă dovadă în acest sens, pe lângă multe altele, este că aceeași identificare a termenilor „creștin”, „ortodox” și „român” se întâlnește și în *Predoslovie către toți nastavnici*, adică egumenii, sfintei Biserici, scrisă de mitropolitul Țării Românești Teofil în *Pravila de la Govora* (1640/1641), în care menționează că în această *Pravilă* sunt cuprinse „multe feliuri de

GHEORGHE D. SCRABA - MULTIVALENȚA UNUI

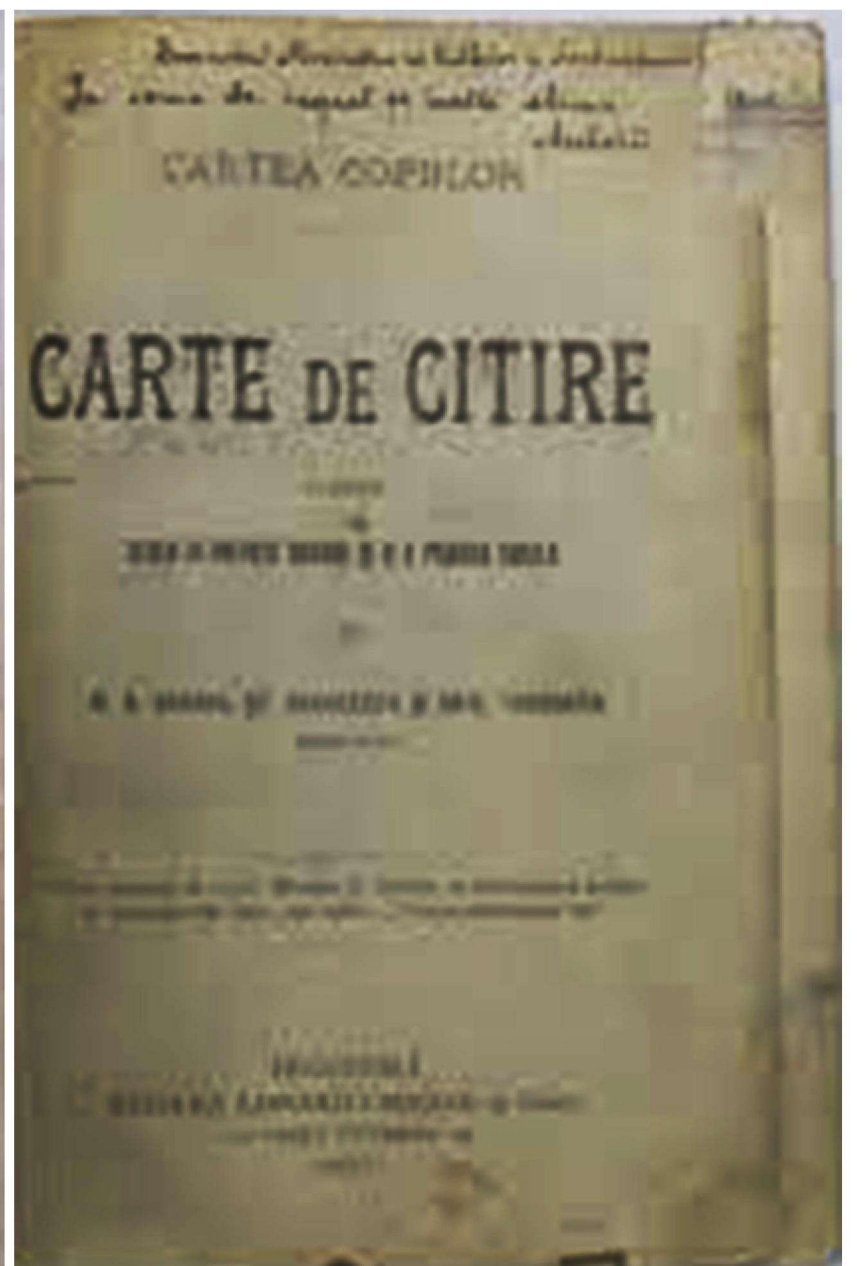
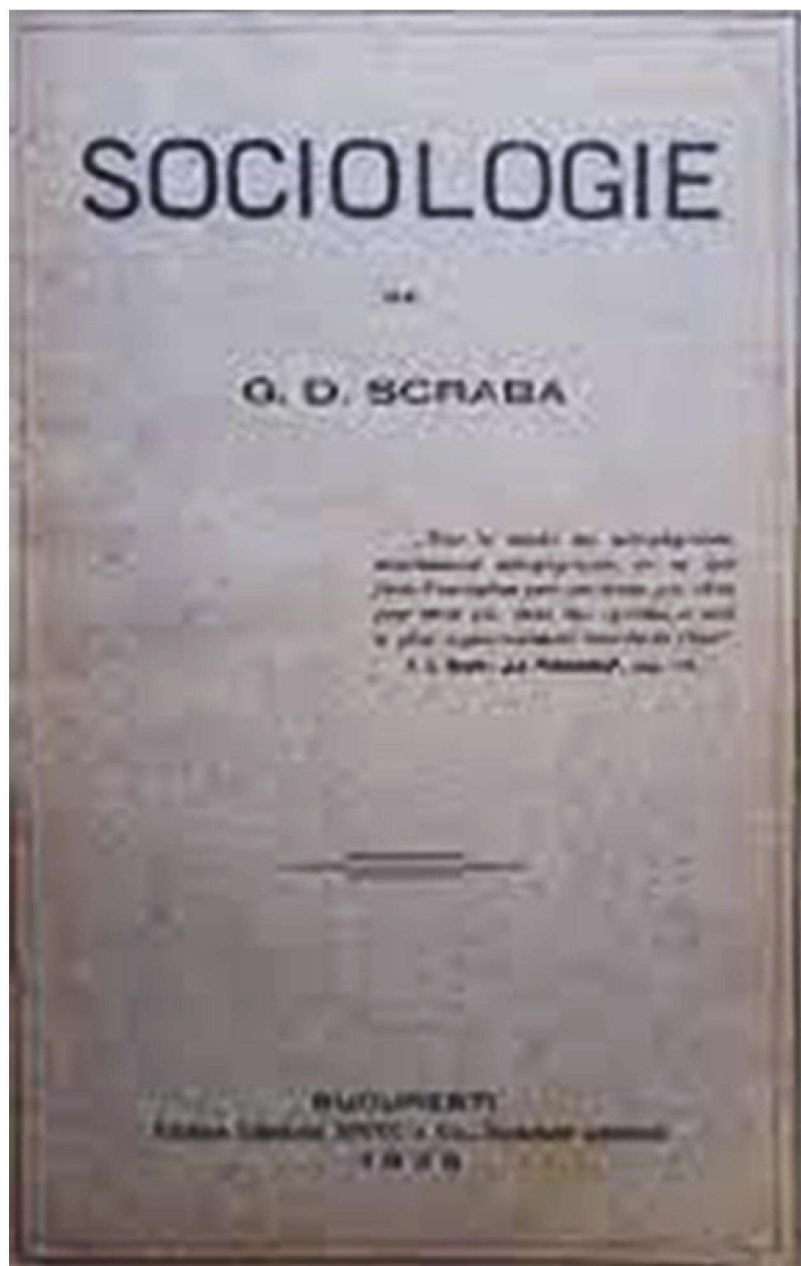
Gheorghe D. Scraba (1868-1940) a fost sociologul român cu ample preocupări în domenii conexe sociologiei, a cărui operă cuprinde nenumărate studii, tratate, articole de sociologie și filosofie, precum și un număr însemnat de manuale școlare pentru învățământul primar și gimnazial românesc din perioada 1897-1914. Tot ce a făcut a fost din pasiune, iar primele dovezi ale spiritului său creator le-a adus prin compunerea manualelor pentru copii trecând, apoi, la domeniul juridic, urmând ca sociologiei să-i dedice cei mai mulți ani de studiu și cercetări. A fost pasionat de istorie și filosofie, mărturie stând câteva dintre lucrările sale, dar și apropierea de Nicolae Iorga, cu care a lucrat îndeaproape, atât în publicistică, precum și în activitatea politică.

Licențiat al Facultății de Litere și Științe Sociale, din cadrul Universității din Geneva, în anul 1904, a fost solicitat să suplinească catedra de Istorie Economică, al cărui titular era grav bolnav. A refuzat, chiar dacă i se promitea titulatura. Întors în țară, G. D. Scraba a fost cooptat în organizarea unor evenimente importante de la începutul secolului XX. În 1906 a fost implicat în pregătirea expoziției jubiliare Igienă, asistență publică, economie socială, ocupându-se cu organizarea secției a X-a de Economie Socială. În acest context expozițional, G. D. Scraba a fost îndemnat să se ocupe de realizarea unei anchete sociologice printre participanții țărani, la rugămintea politologului Constantin I. Istrati. Ancheta finalizată a fost publicată într-un volum, în anul 1907, această lucrare fiind invocată și recomandată de Constantin I. Istrati, cu ocazia cuvântării ținute în ziua de 18-19 martie 1914, în cadrul dezbaterilor Adunării Deputaților. De asemenea, în anul 1908 a fost secretarul Congresului de Științe Sociale, organizat în România. În anul 1906, la rugămintea ministrului Justiției, Al. Bădărău, împreună cu N. Xenopol, primește postul de șef al Statisticii Judecătorești. A dedicat timp pentru această activitate, pe care a făcut-o cu pasiune, corespondând cu Institutele de Statistică din Roma și München, reușind să întocmească și să tipărească cele două tomuri 1907-1912; 1913-1914. În aceeași perioadă a simțit lipsa imperioasă a unui Cazier Judiciar, pe care l-a publicat sub formă de proiect în „Revista Penitenciarelor”, 1915. Înainte de aceste realizări, G. D. Scraba a avut numeroare rezultate

pozitive în domeniul învățământului. Absolvent al Școlii de Institutori, în anul 1898, la alegerile din cadrul Consiliului General al Instrucției, a fost ales reprezentantul institutorilor din București. În această calitate a inițiat o serie de acțiuni: în anul 1902, alături de alți institutori, a fost preocupat de înființarea unei case de dotație a corpului didactic primar, ajungând să corespundeze cu ministrul Instrucțiunilor din acea perioadă, Spiru Haret, care i-a trimis în 24 aprilie 1902 un proiect de lege a Casei de ajutor pentru ofițeri „Domnule Scraba, îți transmit proiectul de lege despre care am vorbit deunăzi. Este copia exactă a legii Casei de ajutor a ofițerilor, doar cu modificările de numiri care erau necesare într-o lege făcută pentru

G. D. Scraba a fost prezent la multe congrese internaționale și naționale de sociologie și filosofie, unde a susținut comunicări, păstrate sub forma unor extrase în colecția B.A.R. În anul 1911 a participat la cel de-al IV-lea Congres Internațional de Filosofie de la Bologna, eveniment în cadrul căruia a susținut comunicarea La sociologie par rapport à la philosophie, publicată în vol. 3, 1911 [de comunicări] (disponibilă pe internet: https://www.pdcnet.org/wcp4/content/wcp4_1911_0003_0389_0403). În perioada 1930-1937 a participat și susținut comunicări la congresele internaționale de filosofie de la Oxford (1930); cel de-al VIII-lea Congres de Filosofie de la Praga

dorinței de a expune „poziția sa față de fenomenul economic și politic” (Furtună Carmen, Gheorghe D. Scraba - promotor al sociologiei românești la începutul sec. XX...p. 304) al epocii în care a trăit. Printre subiectele tratate de G. D. Scraba s-au numărat „procesul accentuat de diferențiere a țărânimii, creșterea numărului gospodăriilor lipsite de pământ, arendările de pământuri și transformarea treptată a moșiilor în gospodării capitaliste [...] care demonstau, fără putință de tăgadă, pozițiile tot mai importante ale capitalismului în agricultura țării noastre, precum și situația socială precară a țărânimii, supusă procesului de pauperizare continuă” (Furtună Carmen). Un alt subiect preferat de G. D. Scraba a

profesori și cu modificarea unor cifre. Pentru a face comparație, puteți consulta legea Casei militare din 3 martie 1900, publicată în „Monitorul Oastei” nr. 10 din 1900. Se află și în broșură, împreună cu regulamentul ei de vânzare la Imprimeria statului. Cercetați proiectul meu și mi-l restituiți pe săptămâna viitoare, pentru că încă nu l-am arătat nimănui, nici chiar dlui Adamescu. Pe urmă ne vom întâlni și vom vorbi asupra lui”. (Operele lui Spiru C. Haret, vol. IX, p. 179). Urmarea acestor acțiuni a fost înființarea Cercului Cultural Școala Română, iar până la finele anului 1902 „Haret publica proiectul de lege al Casei de Credit, Economie și Ajutor a Corpului Didactic” (Operele lui Spiru C. Haret, vol. IX, p. 180).

(1934) și Paris (1937). Pregătirea universitară de la Geneva a stat la baza unor studii filosofice despre dialectica și gramatica limbii române. Filosofia limbii, studiul la care a lucrat peste 17 ani, cuprinde 4600 de cărțuții organizate în 24 de cutii care formează Tezaurul filosofic al limbii române. O prezentare a acestui amplu studiu a fost făcută în articolul Filosofia limbii române, apărut în Scrisul românesc din Craiova, 1938. Despre Gramatica limbii române, lucrare publicată în 1926, autorul spunea că a adus o nouă definiție părților de cuvânt, în urma numeroaselor studii realizate. G. D. Scraba a fost un autor cu o activitate editorială importantă, toate lucrările sale fiind mărturii ale pregătirii sale multilaterale și ale

fost filosofia socială, pe care l-a tratat în nenumărate studii și articole. Remarcant este că G. D. Scraba a fost primul sociolog român care a scris un tratat de sociologie, publicat în mai multe ediții, în anii 1914; 1921. A fost, de asemenea, fondatorul „Revistei de Studii sociale”, pe care a finanțat-o din fonduri proprii în primii doi ani, 1911-1912. Nicolae Iorga scria în 10 mai 1940 despre G. D. Scraba: „Ni se anunță moartea lui Gh. D. Scraba. A fost unul dintre cei mai devotați vechi ajutători ai ideilor noastre, pe care le-a servit fără să ajungă măcar la răsplata care se dădea din bielsug și celor mai șterși compași ai unei vieți politice care nu ignora meritul, ci-l răspingea. A fost numai, câteva luni de zile, în Camera guvernării de la 148-19. Om de migălos lucru metodic, pe

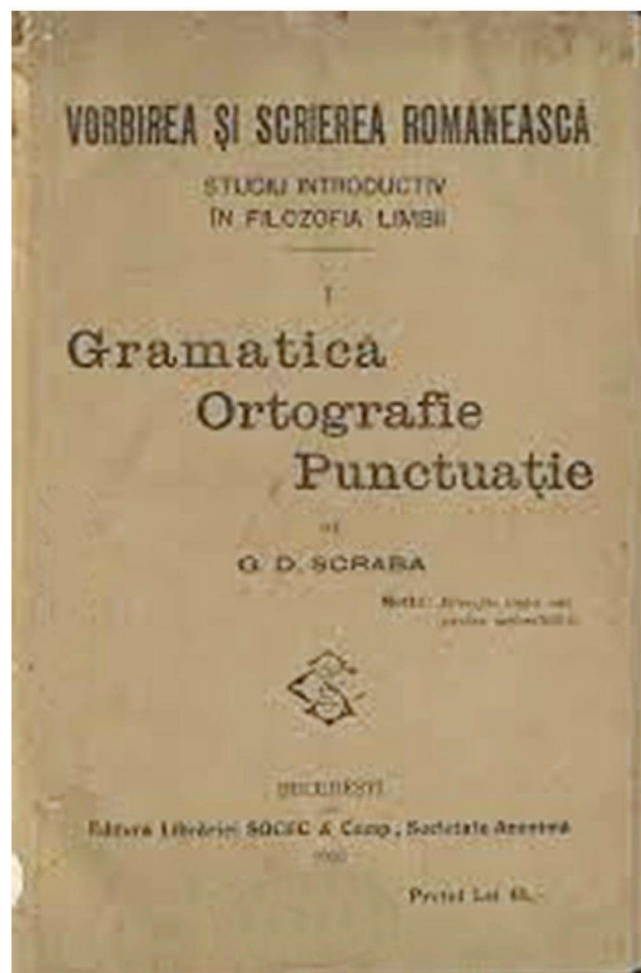
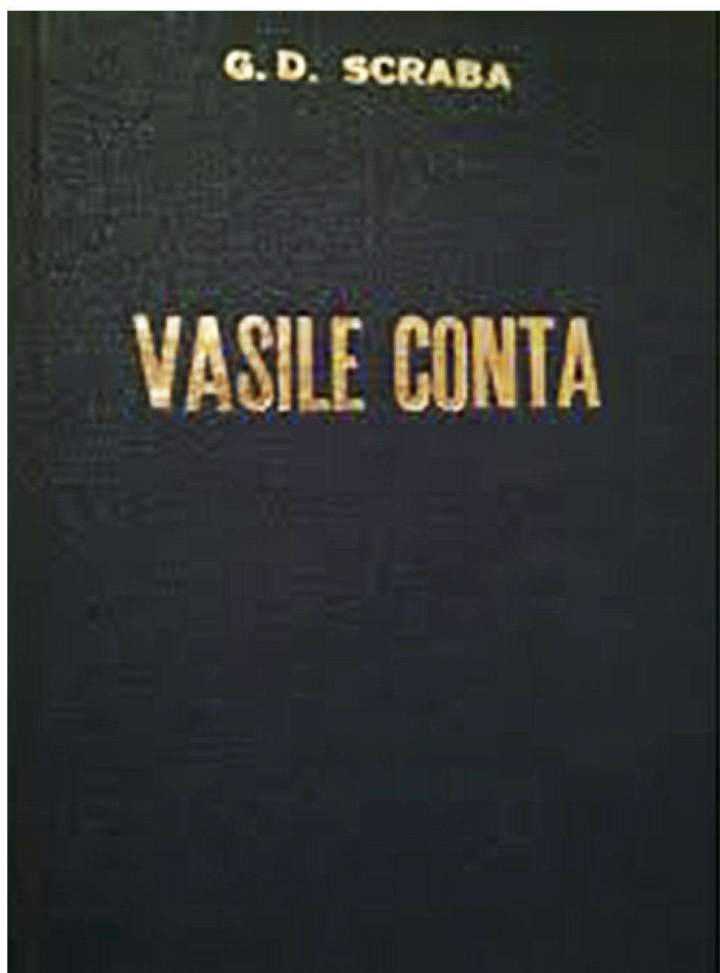
SOCIOLOG ÎN PEDAGOGIE, ISTORIE ȘI FILOSOFIE

care-l deprinsese în lungile sale ostenele de institutor, el scapă din legăturile ocupației de toate zilele pe care și-o găsisese, timp de mulți ani de zile, la *Liga culturală*, pentru a se avînta în domeniul cercetărilor teoretice, pentru care avea o reală aplicare, dovedită și prin contribuția sala unele congrese de filozofie. Sociolog diletant, avea un deosebit interes pentru teoriile în care se complăcea un Eliad și, în anii din

partidului Partidului Naționalist-Democrat, cofondat de Nicolae Iorga și a candidat pe listele partidului pentru un mandat de deputat al jud. Ilfov, împreună cu Vasile M. Kogălniceanu. A colaborat îndeaproape cu N. Iorga, care îl invoca în scrierile despre începerea construcției din 1924 a Palatului Ligii Culturale (azi clădirea adăpostește Teatru Lucia Sturza Buladra) „palatul pe care, mai cu o

palat a fost finanțată cu greutate „A trebuit toată ingeniozitatea nesfârșită și continua muncă a casierului Ligii, d. Scraba, minte preocupată de multe și înalte probleme și în același timp cel mai dezinteresat prieten și administrator cel mai vigilent” (N. Iorga. *Orizonturile mele. O viață de om așa cum a fost/ Ed. Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu. 1984, p. 494).*

Scraba în calitate de director al Școlii de băieți nr. 8 din București, funcție ocupată până în anul 1900. Ca autor de manuale școlare, G. D. Scraba a adus note de originalitate, care au atras acuzații asupra lui. Dorind să evidențieze „sentimentele noastre adânc naționaliste”, a folosit ca exemplu pe scriitorul francez Jean-Marie Guyau, autor al lucrărilor de morală și filosofie. Primul manual de autor

BILANȚUL LIGII CULTURALE			
încheiat la 31 Martie 1930			
ACTIV		PASIV	
Cassa	25.010 50	Cassa de Depuneri	6.796.110 10
Acțiuni și Efecte Publice	17.426 —	Soc. Națională de Credit Industrial	11.625.734 —
Mobilier	323.166 —	Creditori Diversi	1.231.468 —
Calendarul Ligii 1930	19.250 —	Fond Social la 1 Aprilie 1929	8.524.658 75
Debitori	171.401 07	Excedent	3.926.977 25
Banca Românească	64.380 —		
Terenuri și Imobile	575.083 80		
Construcția Palatului	30.909.230 73		
	31.484.314 53		
	32.104.948 10		32.104.948 10
Secții cont Calendare	47.400 —	Calendare date, pre-desfacere	47.400 —
	32.152.348 10		32.152.348 10

Președinte, (ss) N. IORGA
 Administrator Delegat, (ss) G. D. Scraba
 (ss) Dumitru Dincă Contabil autorizat

Verificat și găsit în concordanță cu registrele
 Cenzori: (ss) Gr. Costescu, (ss) Ing. P. N. Panaitescu, (ss) N. E. Dumitrescu

al lui G. D. Scraba: *Carte de citire*, 1894, a fost însoțit de *Povățuitorul* (îndrumar), care a fost trimis Corpului Didactic. Critic al acestui manual didactic pentru învățământul primar a fost Barbu Delavrancea, deputat și directorul ziarului „Voința Națională”, iar apărător al manualului a fost Take Ionescu, ministru al Instrucțiunii Publice și Cultelor, în perioada 1891-1898. În ședința din 17 martie 1895, publicată în 31 martie, în „Monitorul Oficial”, Take Ionescu a declarat utilitatea unei cărți copiate, dar bune, decât una originală, dar proastă. G. D. Scraba, învinuit de plagiat de B. Delavrancea, a fost absolvit când acuzatorul său i-a dat dreptul la replică și a publicat o rectificare în ziarul „Epoca”, declarând că a voit să înțepe un balon (Take Ionescu) care se preaumflase. Consecința acestei situații critice a fost una benefică pentru G. D. Scraba, fiindu-i preluate câteva metode didactice în programa de învățământ care a fost aplicată până în anul 1938. Cercetătorii interesați de lucrările semnate de Gheorghe D. Scraba pot regăsi titlurile în catalogul online al B.A.R., nu doar în catalogul tradițional, astfel fiind recuperată opera scrisă a acestui sociolog român, autor a zeci de lucrări de sociologie, pedagogie, istorie și filosofie.

drd. Ioana Valentina Popescu

urmă, ajunsese la planul unui dicționar ideologic al limbii românești, plin de ipoteze antilingvistice, de care vorbea cu aerul misterios al unui alchimist din Evul Mediu, care a găsit în sfârșit taina fabricării aurului. Neștiut, și nevrând să fie știut, și-a petrecut anii din urmă cu credința că în toate a rămas un neînțeles”(Iorga, Nicolae. *Oameni cari au fost*, vol. III, p. 199). Relația dintre cei doi s-a născut în preajma formării primului Parlament unit al României, când G. D. Scraba a fost ales președintele organizației din București a

nesocotită loterie, mai cu împrumuturi neplătite, mai cu contracte de închiriere care ne mobilizează, rareori cu un ban căzut din tezaurul public, l-am isprăvit mai ales prin râvna d-lui G. D: Scraba” ((Nicolae Iorga, *Liga Culturală*, p. 8), acesta făcând parte și din Comitetul Central Executiv al Ligii pe anii 1929-1934, în funcția de casier central. Nicolae Iorga a fost extrem de implicat și dornic de a vedea ridicată clădirea care avea să devină sediul Ligii Culturale. Proiectată de arhitectul Ioan Traianescu, construcția acestui

Potrivit mărturisirilor făcute de G. D. Scraba în Memoriul de activitate, publicat postmortem de membrii familiei, acesta aducea precizări despre împrejurările în care au fost create multe dintre operele sale. Ca absolvent al școlii normale de institutori, a dorit să fie un autor diferit în compunerea unor cărți de citire pentru învățământul primar. Așa se face că prima carte de citire publicată în anul 1894 a fost singura aprobată și premiată la concursul Corpului Didactic Primar, urmând alte numeroase manuale de citire și limba română, scrise de G. D.

SIBIUL - TIPOGRAFII ȘI TIPOGRAFI

Deși meșteșugul tipografic a fost atestat la Sibiu încă din secolul al XVI-lea, începuturile primului periodic datează de la sfârșitul secolului XVIII și se leagă de o personalitate iluministă: librarul și tipograful Martin Hochmeister (1740 – 1789). Fost ucenic al lui Johann Barth, din Sibiu, Hochmeister a câștigat în 1773, la loteria imperială, 108 florini de aur, cu care a cumpărat în 1777 tipografia Sárdi. A fondat, în 1778, prima revistă de teatru de pe actualul teritoriu al României, „Theatral Wochenblatt”, iar pe 9 noiembrie 1783 a anunțat tipărirea ziarului generalist „Siebenbürger Zeitung” („Ziarul

Geschichte und Landeskunde, Weltchronik” („Curier transilvănean. Revistă pentru interese patriotice, istorie și geografie, cronică internațională”). După 1789, publicația a fost continuată de fiul tipografului, Martin von Hochmeister, și a apărut săptămânal, până în 1862, când s-a unit cu „Hermannstädter Zeitung” („Ziarul sibian”). De trei ori pe an, apărea cu suplimentul gratuit „Siebenbürgische Provinzialblätter” („Foi provinciale transilvănene”). Johann Barth sen. (cca. 1670-1746), un important tipograf, a început să lucreze din 1693 și a activat timp de peste 50

de cărți românești. Munca lui a fost continuată de fiul său, Johann-Andreas Barth (1773-1832). Ulterior, tipografia trece în proprietatea ginerelui său, Johann Georg Samuel von Closius, în 1832. Acesta din urmă o va dezvolta și va permite publicarea, între 1859-1862, a gazetelor lui Heinrich Schmidt, „Siebenbürger Quartalschrift” (1859-1860) și „Hermannstädter Zeitung” până în 1862, când ziarul este preluat de Theodor Steinhausser. Odată cu schimbarea proprietarului, se schimbă și numele tipografiei, care din 1832 va lucra sub numele de Tipografia Closius, nume pe care îl va păstra

românesc redactat cu litere latine și ortografie greoaie. Obține de la împărăteasa Maria Tereza, în 1778, privilegiul de a deschide o librărie la Sibiu, una dintre primele din Transilvania. Martin von Hochmeister preia afacerile familiei în 1789. A publicat, între 1790 și 1801, „Siebenbürgische Quartalschrift” și primul ghid al orașului Sibiu. Între 1805 și 1824, el va edita „Siebenbürgischen Provinzialblätter”, aceasta fiind prima publicație de cercetare și istorie a Transilvaniei. După moartea sa, în 1837, moștenitorii vor vinde tipografia, librăria și biblioteca lui Theodor Steinhausser care va edita „Der Siebenbürger Bote”. În 1882, proprietar apare Adolf Reissenberger, iar în 1901, tipografia aparține lui Friedrich Roth. În perioada interbelică, vechea tipografie a lui Hochmeister va purta numele de „Honterus”. În anul 1826, Samuel Filtsch, fiul preotului evanghelic din Sibiu, format la tipografiile Gerold din Viena și la Brockhaus din Leipzig, își va deschide o tipografie în Piața Mică. În 1868, tipografia este preluată de ginerele său, Wilhelm Krafft, sub numele W. Krafft – Buchdruckerei, Buchhandlung, Linieranstalt und Papierdütenfabrik, care a și reorganizat-o. Despre Krafft știm că s-a născut în anul 1833 și provenea dintr-o familie sibișoară. Tatăl său, Friedrich Wilhelm Krafft, avea legături de cărți la Sighișoara și la Bistrița și l-a încurajat pe fiul său să urmeze o profesie în acest domeniu. Va studia la Johann Gött în Brașov, apoi la Sibiu, Timișoara, Pforzheim, Münster, Schwerin și Berlin. Va juca un rol important și în publicarea unor lucrări și reviste românești, ceea ce va determina pe regele Carol I să-l decoreze. Modernizează întreaga editură și tipografie, deschizând și o filială la Sighișoara. Moare în 1908.

Un alt moment important în istoria tiparului sibian îl reprezintă lansarea „Telegrafului român”, în 1853, care de atunci are apariție neîntreruptă, fiind cel mai vechi ziar din Sud-Estul Europei. De asemenea, merită menționat că, în 1898, Asociațiunea Transilvană editează la Sibiu prima enciclopedie românească.

Maria Ioana Ianculescu

transilvănean”), care, în scurtă vreme, avea să devină cel mai citit ziar de către sașii transilvăneni. Primul număr al publicației a văzut lumina tiparului pe 2 ianuarie 1784. Tirajul inițial a fost de 200 de exemplare. Între 1788 și 1791, s-a numit „Hermannstädter Kriegsbote” („Curierul sibian de război”), apoi „Siebenbürger Bote. Zeitschrift für vaterländische Interessen,

de ani. El fost întemeietorul unei adevărate dinastii de tipografi, alcătuită din fiul său, Johann Barth jun. (1702-1782), fiul acestuia, Petrus Barth (1740-1801) și fiul lui, Johann Andreas Barth (1773-1832). Din 1793, tipografia Barth publică seria calendarelor în limba română timp de o jumătate de secol. În perioada cât a activat ca tipograf (1788-1801), Petrus Barth a scos 37

până în 1890. În anul 1751, conducerea tipografiei orașului este încredințată tipografului Samuel Sárdi (1705-1779), fost ucenic și apoi calfă a lui Barth. Samuel Sárdi moare la 27 aprilie 1779, nu înainte de a-și fi ales un asociat în persoana lui Martin Hochmeister (1740-1789), fiu de postăvar, care învață meseria la tipografia lui Johann Barth jr. În 1778, împreună cu fiul său, Martin Hochmeister junior (1767-1837), pe atunci în vârsta de 11 ani, Hochmeister trece la religia romano-catolică, lucru care îi va aduce numeroase avantaje și privilegii din partea curții imperiale. Martin Hochmeister Sr. publică, la 1 iunie 1778, prima foaie periodică ardeleană, „Theatral Wochenblatt für das Jahr 1778”. Hochmeister este acela care va edita și primul manual școlar pentru elevii români la Sibiu. Este vorba despre „Bucoavnă”, apărută în 1783, o lucrare bilingvă, având textul

TEZAU - Foaie a
Bibliotecii Academiei Române.
Calea Victoriei Nr. 125,
Sector 1, București
COLEGIUL DE REDACȚIE
Redactor șef:
Petre Mihai Băcanu
Redactori:
Gabriela Dumitrescu,
Lorența Popescu,
Oana Lucia Dimitriu,
Luminița Kövari,
Carmen Albu
Tehnoredactare/Prezentare grafică:
Hașegan Ștefan Dumitru
Gabriela Dumitrescu

Tezaur (București)
ISSN 2784 – 062X ISSN-L 2784 – 062X